

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

August 2008

MAKT

Den har makt som kan få andre til å gjøre som en selv vil. Amerikas ”unipolare moment” – dvs. at landet kan gjøre som det selv vil, uavhengig av alle andre – er over. Myk makt – å få andre land til å *ville gjøre* som en selv ønsker – satses det nå mer på. Men det fordrer at amerikanerne lytter mer til hva andre ønsker.

“Tid er penger”, sier vi. Og “penger er makt”. Av dette følger at tid er makt. Ved tålmodighet og utholdenhet kan man ofte få andre til å gjøre som man selv vil. Nettopp dette – å få andre til å gjøre som man selv vil – er en vanlig definisjon på makt.

Intuisjon eller analyse

Etter terrorangrepene i New York og Washington D.C. den 11. september 2001 hadde president George W. Bush for dårlig tid. Han unnlot å la Hans Blix og hans våpeninspektører i regi av FN få den tiden de trengte for å avdekke om Saddam Hussein virkelig hadde lagre av våpen for masseødeleggelse eller mulighet for hurtig å produsere slike. Med oppbygning av store militære styrker i Den persiske gulfen og tilliggende områder, ble tiden knapp faktor for Bush. Han kunne ikke la styrkene stå der i det uendelige – på skattebetalernes regning – uten å gjøre noe. Og den ulykksalige krigen i Irak ble igangsatt.

Tidligere pressetalsmann i Det hvite hus, Scott McClellan, skriver i sin ferske bok *What Happened: Inside the Bush White House and Washington's Culture of Deception* at beslutningene til president George W. Bush ofte er preget av intuisjon snarere enn av analyser. Og intuisjonen til Bush tilsa at mulighetene for med våpen i hånd å skape et demokratisk Irak, der den store visjonen var en stabilisering av situasjonen i landene i det oljerike Midt-Østen, burde gripes. Når presidentens nærmeste medarbeidere og rådgivere bygger opp om en slik måte å fatte beslutninger på – vel og merke om beslutningene er slik de selv liker, om enn av andre grunner – bærer det lett galt av sted.

Revansje og sverdmisjon

Visepresident Dick Cheney ønsket seg kanskje revansj fra den tiden han selv var forsvarsminister og den første president Bush stanset fremmarsjen under den første Irak-krigen. Man tok ikke Bagdad selv om man rent militært lett kunne ha gjort det. I så fall ville Amerika brutt avtalene med sine arabiske allierte. Målet for Gulfkrigen i 1991 var å hive Saddam Hussein ut av Kuwait – ikke å styrte regimet i Irak.

Viseforsvarsminister Paul Wolfowitz, en fremtredende aktør i den neokonservative leiren, så det som Amerikas oppgave å forme andre land i eget bilde. “Iraq is doable” – “Irak kan vi gjøre noe med” – fremholdt han overfor president Bush allerede få dager etter 11. september 2001. Militær intervensjon måtte vurderes. Og presidenten lånte de neokonservative øret. Som kong Olav Haraldsson prøvde å kristne Norge med sverd i hånd for snart tusen år siden, prøvde president Bush å omforme Irak i eget bilde ved sin invasjon vinteren 2003. Kong Olav ble brått stanset på Stiklestad. Men over tid vant hans budskap likevel frem. Alt president Bush nå kan håpe på, er en ærefull tilbaketrekning som det ikke er i hans lodd å fullføre. Hvorvidt en mer demokratisk styreform i Irak vil feste seg, gjenstår å se.

Myk makt versus Hard makt

For noen år siden introduserte professor Joseph Nye ved Harvard University begrepet Soft Power. Myk makt har med å få andre til selv å *ville gjøre* som man vil selv. Her, mener professor Nye, har USA de senere årene vært altfor slappe. Det er som forbilde og ideal – et fritt, demokratisk land der alle kan nå så langt krefter og talent rekker – at USA kan endre verden. Fordi folk i andre land selv vil ta etter deler av den amerikanske modellen. Like muligheter er en levende del av Den amerikanske drømmen. Men uten noen garanti for utfallet.

Professor Nye mener at nedbygging av fredlige tiltak for amerikansk påvirkning av andre land har vært en liten hensiktsmessig politikk. Radiostasjon “Voice of America” var i sin tid en viktig kanal for å gjøre folk i Sentral- og Øst-Europa klar over hvordan verden på den andre siden av Jernteppet så ut. Den informasjonen som her ble gitt, virket som en oppmuntring til de omveltninger som omsider kom. Den startet med Mikhail Gorbatsjovs “glasnost”-politikk – du husker hva den gikk ut på? – som dessverre, temmelig likt president Bush sin politikk, da styrkene hans etter tre uker hadde tatt Bagdad, manglet et realistisk program for hva man skulle gjøre når det etablerte vel var revet ned.

Demokrati i Russland?

Åpenhet – eller glasnost – uten noen gjennomtenkt plan for hva som skulle følge etter planøkonomiens bortfall, førte til Sovjetunionens oppløsning. Ut med Gorbatsjov. Inn med Boris Jeltsin. Med sitt grunnleggende demokratiske sinnelag ville ikke Jeltsin *ta makten*. Han ville velges. For å bli gjenvalgt i 1996 trengte Jeltsin penger. Den russiske økonomien var kjørt i grøfta, og Jeltsin var blitt mektig upopulær. En dyr valgkamp for den sittende presidenten gjorde at han havnet i armene på et knippe forretningsmenn som i neste omgang, via sine politiske forbindelser, røvet Russland for enorme verdier.

Vladimir Putin som fulgte etter Jeltsin som Russlands president, fikk rettet opp noen av disse skjevhetene. Oligarkenes makt ble brutt, og fellesskapets eller statens interesser fikk større betydning. Men babyen forsvant ut med badevannet. Det skal en solid porsjon frimodighet til for i dag å hevde at Russland er et demokrati. Et viktig kjennetegn på et sunt demokrati er ryddig skifte av dem som sitter med makten. Når Putin, etter sine to tilmålte perioder som president, peker ut sin egen etterfølger for selv å komme tilbake som statsminister, er ikke dette i demokratiets ånd.

At Putin fremdeles har stor makt i dagens Russlands fikk Igor Zyuzin, hovedaksjonær i det russiske stålselskapet Mechel, nylig erfare. Putin mener at stålselskapet som er notert på børsen i New York, manipulerer med prisene og unndrar å betale skatt. ”Jeg tror Igor Zyuzin må komme i bedre form så fort som mulig”, sa Putin, “ellers får vi sende ham til doktoren for å løse hans problemer”. Markedet reagerte umiddelbart – kursen falt til det halve. Og Zyuzin ble 5,5 milliarder dollar mindre verdt. Aner man en ny Yukos-affære? Der Michail Khodorkovskij, hovedaksjonær og leder av oljeselskapet Yukos ble beskyldt for skatteunndragelser, fratatt makt og sendt i fengsel. Hvoretter selskapet ble nasjonalisert.

Også USA trenger å lytte til andre land

Hard Power – å tvinge folk til å gjøre som man selv vil – er motsatsen til myk makt. USA har lagt seg på en altfor markant Hard Power linje, mener professor Joseph Nye, som i sin tid, under Bill Clinton, var statssekretær i forsvarsdepartementet. USAs “unipolare moment” snakket mange om tidligere. Etter seks år i Irak har slikt snakk helt forstummet. Troen på at USA som verdens eneste gjenværende og ubestridelige supermakt, ved rå makt kan pådytte andre folk og regimer sine løsninger, er forsvunnet.

Det er nesten grotesk å minne om at tidlig på 2000-tallet luftet teoretikere innen den neokonservative skole tanken om at USA med sverd i hånd burde innføre demokrati i Kina. Overmotet tok overhånd. Fullstendig. Det vi nå ser er et langt mer ydmykt og forsiktig USA. John McCain, som håper å flytte inn i Det hvite hus i januar, sa nylig at vi må lytte til våre venner og allierte og tidvis også handle som de ønsker. President Bushs uttalelse i sin årlige tale om Rikets tilstand i januar 2002 – “kursen vårt land staker ut er ikke avhengig av andre lands beslutninger” – står ikke lenger ved lag. Amerika som alle andre land må ta hensyn til omverden. “No man is an island unto himself” som den engelske dikteren John Donne uttrykte det for flere hundre år siden. Heller ikke noe land er en øy for seg selv. Men del av det globale fellesskapet. Med de muligheter og begrensninger det setter.

Barack Obama, som får adresse Pennsylvania Avenue 1600 om ikke McCain får det, fremhevet på sin nylig avsluttede utenlandsreise at USA har behov for tettere samarbeid med sine allierte. Å løse problemene i Irak og Afghanistan er et felles ansvar som USA alene ikke makter å bære.

Økonomisk makt og politisk makt

Skillet mellom Hard Power og Soft Power gir nyttig innsikt. I det mer generelle begrepsapparatet skiller man gjerne mellom Politisk makt og Økonomisk makt. Med penger kan du kjøpe tjenester fra andre. Få dem til å gjøre som du vil. Kanskje male huset ditt eller

reparere bilen din. Hvilket gir deg makt. Ikke noe galt i det. Frivillige avtaler fra begges side. Til en "riktig" pris.

Med politisk makt er du i den posisjon at folk gjør som du sier. Du kan bestemme eller er med på å bestemme. Når de som bestemmer velges av dem de bestemmer over, snakker vi om demokrati. Ingen god styreform, som Winston S. Churchill sa, men likevel bedre enn alle andre alternativer som til nå har vært prøvd.

14. august 2008

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>